

VERSLAG VAN DE PROEFMIDDAG

Stad en Taal.

20 juni 2007 Stedelijk Museum CS

Inhoudsopgave

Waar past de kunst naast al die polders en politiek? <i>Impressie van de proefmiddag Stad en Taal</i> <i>Dineke Stam, Intercultural Museum and Heritage Projects</i>	2 - 4
Inburgering gaat om horizonversmelting <i>Lezing van Prof. Dr. Halleh Ghorashi,</i> <i>bijzonder hoogleraar Management van Diversiteit en Integratie,</i> <i>Vrije Universiteit.</i>	5 - 7
Stad en Taal, Ontmoet kunst <i>Marlous van Gastel, Stedelijk Museum Amsterdam</i>	8 - 12
NT-2 projecten in het AHM <i>Mila Ernst, Amsterdams Historisch Museum</i>	13 - 15
Bezet en Bevrijd <i>Marie Anne Rimmelink, Verzetsmuseum Amsterdam</i>	16 - 18
Taalverwerving in musea Een verkennend onderzoek naar het effect van het programma 'Stad en Taal'. <i>Prof. Dr. Folkert Kuiken, Hoogleraar</i> <i>Nederlands als tweede taal en Sarah Droge, studente</i> <i>Universiteit van Amsterdam</i>	19 - 22
Culturele participatie en diversiteit in musea <i>Eva Vos student Vrije Universiteit</i>	23 - 25
Overzicht van de deelnemende musea en programma's	26 - 27
Foto-impresie van de middag <i>Mirande Phernambucq en Gert Jan van Rooij</i>	28 - 29
Aanwezig van musea en deelnemerslijst	30 - 34

Waar past de kunst naast al die polders en politiek?

Impressie van de proefmiddag Stad en Taal door Dineke Stam

Op woensdag 20 juni 2007 presenteerden drie Amsterdamse musea in het Stedelijk Museum hun project *Stad en Taal*. Centraal stonden de vragen hoe musea culturele participatie en taalverwerving kunnen stimuleren en ontmoetingsplekken kunnen worden voor bezoekers met diverse culturele achtergronden. *Stad en Taal* is een speciaal programma voor cursisten Nederlands als tweede taal (NT-2) van het Amsterdams Historisch Museum, het Verzetsmuseum Amsterdam en het

Stedelijk Museum. Uitgangspunt van het programma zijn eigen inbreng, herkenning en uitwisseling.

Geïnteresseerden uit verschillende sectoren waren gekomen voor een interessante middag onder de luchtige leiding van Prem Radhakishun. De verwachtingen waren uiteenlopend: Marianne van Randwijck, docent NT2 aan het ROC van Amsterdam wil vooral horen hoe ze met cursisten naar het museum kan gaan. Benk Hekman, Mocca, adviseur onderwijs, voor 70 scholen is op zoek naar 'Inzicht in wat de drie musea te bieden hebben'. Sommige deelnemers komen 'helemaal open' binnen, vooral om informatie en ideeën over het project op te doen.

Sara Malko van de Mondriaan stichting is vooral geïnteresseerd naar de uitkomsten van het onderzoek naar het museum als ontmoetingsplek. Dalika Bakia van het Bureau Maatschappelijke Ontwikkelingsprojecten komt om inspiratie en ideeën op te doen voor ons werk aan de emancipatie van migrantenvrouwen. 'Mooi dat musea een dialoog met het publiek aangaan', vindt zij. Peter van Maaren, die voorlichting geeft voor het COC en werkt bij Cinetol geeft meteen een tip: 'Als je maar een paar woorden in de eigen taal van jongeren kent, opent de groep zich meteen.' Behalve dit laatste aspect komen alle verwachtingen inderdaad ruim aan bod in de middag.

Verliefd op kunst

Het is een uitstekend idee volgens Prem, mensen meteen bij het inburgeren in aanraking brengen met kunst en cultuur zodat ze er verliefd op kunnen worden.

Wethouder Hanna Buyne roemde het unieke karakter van *Stad en Taal* met woorden als dialoog, verrijking en connecties met de omgeving. Maar ondanks haar enthousiasme, gaf zij een driewerf 'Nee' op de vraag of de gemeente ook geld wilde geven om het project voort te zetten. 'Musea moeten het programma nu zelf in hun aanbod opnemen en onderdeel van het standaard aanbod maken, vond zij. 'Oh, ze moeten het geld dat ze gebruiken voor die witte elite kunst, nu hiervoor gebruiken?' stelde Prem gevat. Zoiets dus. Een docent in de zaal protesteerde: 'De entreprijzen van de musea zijn zo hoog, dat kunnen we niet betalen!' Gelukkig is er iemand van Stadspas, die weet dat Amsterdamse inburgeringcursisten allemaal een stadspas krijgen, en daarmee korting of gratis entree in de musea hebben. De wethouder begrijpt het verhaal maar desondanks kan ze geen zakje geld tevoorschijn toveren.

De stadspas is dus natuurlijk wel mooi meegenomen, maar daarvan worden de groepsbezoeken van 'Stad en Taal' niet gefinancierd. Er moet immers nog steeds voor de projecten betaald worden, omdat de rondleider betaald moet worden.

Vernieuwing

Halleh Ghorashi had in haar lezing oog voor de vernieuwende kant van inburgering in Nederland. Dat haar verhaal overtuigend was, bleek uit de reactie van een NT 2 docent, die het aanvankelijk oneens was met Ghorashi: 'Zij kan wel zeggen dat je niet op achterstand moet focussen, maar als ik een klas van twintig cursisten NT2 heb, is de enige overeenkomst tussen al die mensen dat ze de taal niet beheersen.' Door Ghorashi's persoonlijke verhaal begreep de docent wél het belang van focussen op kracht. Halleh had in het eerste jaar na haar promotie zeer goede beoordelingen gekregen voor haar hoorcolleges, maar slechte voor haar rol als docent die het academisch schrijven van Nederlandse studenten moest verbeteren. 'Ik wist dat ik nooit perfect Nederlands zou kunnen spreken, het zal immers nooit mijn moedertaal worden'. Maar dankzij het feit dat ook mijn baas wilde dat ik me op mijn kracht, op de hoorcolleges zou toeleggen, kreeg ik de kans om te groeien. Na vijf jaar sleepte ik zo de prijs als beste docent van de hele universiteit in de wacht.' Halleh's pleidooi voor het gebruik van het talent en de kracht van migranten, betreft ook hun rol in de inburgering zelf: 'migranten weten het beste wat hun medereizigers nodig hebben'. Een mooi voorbeeld van vernieuwing door inburgering leverde het kunstproject van het Stedelijk. Nieuwe woorden ontstonden toen cursisten met een fotocamera de straat opgingen om in beeld vast te leggen en in woorden te benoemen. Een verdwaalde sok die van de waslijn was weggewaaid heette nu 'stoepsok', een auto met één uitstaande lamp een 'knipooauto' en een spionnetje een 'achteruitkijkraam'. Alles netjes zonder verbindingstreepjes, zoals het hoort. 'Alleenzaamheid' was ook al zo'n mooi woord waar een cursist mee op de proppen kwam.

Mila Ernst, hoofd educatie van het Amsterdams Historisch Museum, gaf helder aan wat het unieke is van cursisten NT2: het is helemaal geen groep: een spectrum aan volwassenen, van hoog tot laagopgeleid van analfabeet tot geletterd. Volwassenen met hun eigen specifieke levenservaring en kijk. Het programma over opvoeding leverde ontroerende briefjes op. Zo schreef één van de cursisten aan haar kinderen: 'Mijn lieve kinderen, blijf alsjeblieft dicht bij jezelf. Zelfs als anderen je niet begrijpen. Laat een ander niet oordelen wat goed voor je is. Jij bent degene die over jouw leven beslist. Blijf dromen, je moeder.' Een bezoek aan het Verzetsmuseum leidde ook vaak tot uitwisseling van levensverhalen.

Folkert Kuiken schetste vanuit een taalverwervingperspectief hoe een project als *Stad en Taal* een ideale situatie voor het leren van een taal is. Door de nadruk op de mondelinge leerdoelen draagt zo'n programma bij aan de sociale redzaamheid, zich kunnen redden in de dagelijkse leefwereld in Nederland; spreekvaardigheid is dan erg belangrijk. Uit het onderzoek van zijn student blijkt dat beide groepen cursisten, dus zowel de analfabete als de geletterde cursisten, significant vooruit zijn in de woordenschat. 'Ik heb met mijn groepen een kans gemist, verzuchtte een docent NT2 in de pauze, 'omdat ik niet eerder van het project afwist'.

Polders en politiek

Prem Radhakishun kon er maar niet over uit dat het onderwijs aan NT2 cursisten en de educatie afdelingen in musea zozeer in handen van vrouwen zijn. Tussen de ongeveer honderd deelnemers in de zaal waren er inderdaad niet veel meer dan tien mannen, schat ik zo. Op iedere drie autochtone Nederlanders zat er denk ik één allochtoon in de

zaal. Ruim een derde van de zaal was zelf NT2 docent en dat leverde in de discussie goede aanbevelingen op. Op de vraag of de musea wel goed aansluiten bij het lesmateriaal voor NT2, kwam naar voren dat in de eindtermen van de inburgering kunst en cultuur te weinig benoemd staan. Er is veel aandacht voor polders en politiek. Alleen in de lesmaterialen voor hoger opgeleiden is er werkelijk aandacht voor cultuur. Het Nederland dat docenten en musea met *Stad en Taal* willen tonen is het Nederland van de schoonheid van de kunst, de muziek, maar ook van de geschiedenis. In Amsterdam is er ook veel NT2 onderwijs op vrijwillige basis, dus los van de verplichte inburgering.

Anneke en Shirley Dalfour, taalaanbieders uit Zuidoost hebben veel nieuwe ideeën opgedaan en visitekaartjes uitgewisseld. 'Wij gaan met onze cursisten altijd al naar de bibliotheek, juist met laaggeletterden. Onze passie is de taal ook in de praktijk te leren. De cursisten willen graag mee met excursies. Een gratis museumkaart is helemaal geen gek idee!

De workshop van het AHM leverde een aantal toepasselijke elfjes op:

Veel
wijze woorden
sluiten niet uit
je dom te voelen
uitgesloten

Studiemiddag
Stedelijk museum
Stad en taal
In zicht inter actief
gezellig

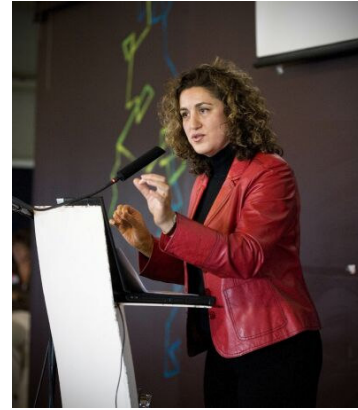

Workshop Amsterdams Historisch Museum tijdens de proefmiddag. Foto Miranda Phernambucq

Inburgering gaat om horizonversmelting

Halleh Ghorashi, Bijzonder hoogleraar Management van Diversiteit en Integratie, Vrije Universiteit Amsterdam

We zijn vaak geneigd te denken dat reizen of het lezen van vertaalde romans onze kennis van de wereld vergroot en ons rijker aan ervaringen maakt. Het is ook niet voor niets dat de Duitse filosoof Georg Gadamer elke vertaling van een boek een nieuwe schepping noemt. Een creatie, waarbij het niet alleen om het vertalen van woorden gaat, maar om het verbinden van werelden. Juist in deze tekstuele ontmoeting van culturen wordt volgens Gadamer een nieuwe creatie geboren waarin horizonversmelting (Vermelting) plaatsvindt. En dat is de kracht van een goede boekvertaling: het is geen letterlijke vertaling van woorden, maar de kunst om werelden te verbinden.

Dit is ook de wijze waarop we naar het concept van inburgering kunnen kijken. Voor migranten die naar een nieuw land verhuizen betekent inburgering niet alleen het leren van een nieuwe taal, maar ook toegang krijgen tot een nieuwe horizon. We zijn als mensen min of meer gevangen in de vanzelfsprekendheden van onze culturen en gewoontes. Als kind groeien we op binnen culturele grenzen en systemen. De Franse socioloog en filosoof Pierre Bourdieu gebruikt de term 'habitus' voor het proces waarmee iemand bepaalde elementen van de eigen cultuur internaliseert. Delen van deze culturele habitus worden bewust ervaren. Er zijn echter ook elementen waar we ons niet altijd op rationeel niveau bewust van zijn, maar die wel sterk doorwerken in ons doen en laten. Vaak is het zo dat dit praktisch bewustzijn, ofwel weten hoe we horen te handelen, genoeg is om onszelf te redden. Maar soms willen we als individuen meer dan alleen onszelf op praktisch niveau kunnen redden. En voor migranten is de kennismaking met nieuwe culturele patronen de aanleiding waardoor zij gedwongen worden de vanzelfsprekendheden van hun cultuur ter discussie te stellen.

Als dit contact tussen culturen en de reflectie hierop tot stand komt, dan zijn migranten ook de vertalers die diverse werelden met elkaar proberen te verbinden. Zowel een migrant als een vertaler bewegen zich in een toestand van zogeheten 'in-betweenness', een soort tussentoestand, waarin zij tegelijkertijd met ten minste twee referentiekaders te maken hebben en pogingen doen om deze twee met elkaar te verbinden. Niet elke vertaler slaagt erin om deze verbinding op een mooie wijze mogelijk te maken en niet elke migrant slaagt erin het beste uit diverse culturen met elkaar te combineren. Maar het bestaan van deze situatie van 'in-betweenness' is een gegeven dat op zichzelf al een potentiële basis kan zijn voor verrijking en vernieuwing.

Maar is er oog voor deze vernieuwende kant van inburgering in Nederland? Wat mij betreft niet genoeg en dat heeft met diverse factoren te maken:

De Nederlandse benadering van migranten is categoriaal van aard en dat betekent dat migranten worden gezien als mensen met een afwijkende cultuur en een sociaal-economische achterstand. Door deze negatieve fixatie op cultuurverschil en op de tekortkomingen van migranten op sociaal-economisch niveau is er geen mogelijkheid om migranten te zien als mensen die ook vernieuwend kunnen zijn. Ook de

achtergrond van het tot stand komen van de Wet Inburgering draagt deze negatieve lading mee. Migranten worden vooral gezien als mensen die iets niet kunnen of niet willen. Ze spreken de taal niet, ze kennen de Nederlandse waarden en normen niet, ze hebben geen idee over de geschiedenis van Nederland, enzovoort. Hierdoor verliezen we allereerst uit het oog dat migranten een zeer diverse groep zijn in Nederland (niet iedereen is dus analfabeet), maar ook dat ze creatieve mensen zijn die constant aan het onderhandelen zijn tussen hun culturele achtergrond en wat ze in Nederland meemaken.

Maar is het besef van deze achterstand niet realistisch? Migranten hebben toch tenminste een taalachterstand?

Zeker wel, maar migranten zijn veel meer dan hun taalachterstand. En als we alleen focussen op wat mensen niet zijn en kunnen, kunnen we ze niet motiveren en stimuleren om verder te gaan en hun ambities vorm te geven.

Het is vaak zo dat mensen die een nieuwe taal leren, deze taal aanvankelijk op een kinderlijke wijze gebruiken. Vanuit het categoriaal denken bestaat het automatisme te veronderstellen dat migranten niet in staat zijn tot meer dan de beperkte taal die ze in het begin gebruiken. Ik heb het over automatisme, want wat ik hier beschrijf is iets dat we allen op bewust niveau als een grote denkfout zullen beschouwen, maar wat desalniettemin in ons onbewuste handelen vaak voorkomt. Daarom is het van groot belang dat mensen die betrokken zijn bij inburgeringstrajecten zich constant op dit punt scherp houden.

Mijn eigen voorbeeld.

Maar hoe zou je migranten de kans kunnen geven om het beste uit hun situatie van 'in-betweenness' te halen? Hoe zou je middelen kunnen ontwikkelen waardoor migranten praktisch kunnen inburgeren, maar tegelijkertijd zich als reizigers tussen twee of meer culturen kunnen bewegen?

De eerste stap is om ons bewust te worden van de werking van het categoriaal denken en er tijdelijk afstand van te nemen. We moeten als het ware in staat zijn ons oordeel tijdelijk op te schorten, zodat we ons de migrant vooral als een mens met al haar/zijn diversiteit kunnen voorstellen. Hierdoor maken we een tussenruimte mogelijk waarin de nadruk op gemeenschappelijkheid ligt en dat is noodzakelijk voor verbinding.

De tweede stap is de taal te laten leven door het te verbinden met verhalen uit het verleden en het heden. En hier kom ik op de meerwaarde van het project van stad en taal. Door museumbezoek te koppelen aan het leren van de Nederlandse taal wordt het voor deelnemers mogelijk niet alleen met de taal bezig te zijn, maar tevens met de levenswijze van een volk in de loop van de jaren. En levensverhalen hebben ook veel gemeenschappelijk, ongeacht waar mensen wonen en vandaan komen. Juist door deze verhalen worden tussenruimtes gecreëerd, zodat verbindingen kunnen worden gemaakt tussen diverse culturele patronen. Bovendien, wanneer mensen de geschiedenis horen van de straat waarin ze wonen of van een gebouw dat ze elke dag passeren, wordt een verbinding gelegd tussen het verleden en het heden. Hierdoor komen diverse verbindingen tot stand, tussen het verleden en heden, maar ook tussen diverse culturele patronen. Hierdoor leeft de taal en biedt het een toegang tot de verbinding van werelden en tijden.

Hierdoor wordt inburgering geen verplichting, maar een verrijking waardoor mensen het gevoel krijgen dat ze door de horizonversmelting steeds rijker worden aan perspectief. Dit biedt de mogelijkheid dat zij de vertalers worden tussen deze diverse referentiekaders waarin ze zich dagelijks moeten bewegen. Hierdoor kunnen ze hun potentiële kracht van de toestand van 'in-betweenness' omzetten naar de praktijk van vernieuwers en reizigers tussen tenminste twee culturen.

Laten we deze rijkdom niet reduceren tot de verplichting van het leren van de taal. Laten we van verplichting en achterstand richting vernieuwing en verbinding gaan. In dit proces is de inzet van migranten zelf als onderhandelaars tussen culturen essentieel. Dus gebruik het talent van migranten om de kracht van nieuwe migranten te kunnen zien en deze kracht te laten bloeien. Want de beste manier om de vanzelfsprekendheid van bepaalde patronen te doorbreken, is het inbouwen van reflectiemomenten in het proces zelf. Een van de wijzen om reflectie in te bouwen, is door middel van het garanderen van de fysieke aanwezigheid van diversiteit binnen het proces.

Dus laten we beginnen meer migranten te betrekken in het inburgeringstraject van de nieuwe migranten. Want zij weten het beste wat hun medereizigers in de toestand van 'in-betweenness' nodig hebben.

Stad en Taal Ontmoet kunst

Marlous van Gastel, Stedelijk Museum Amsterdam

Vanaf augustus 2006 heb ik samen met Rixt Hulshoff Pol, hoofd educatie & publieksbegeleiding, het project Stad en Taal inhoudelijk en organisatorisch vormgegeven voor het Stedelijk Museum.

- Waarom vindt het Stedelijk Museum dit programma belangrijk?
- Waarom past het programma bij het Stedelijk Museum?
- Wat heeft het Stedelijk Museum het afgelopen jaar geleerd?
- En wat waren bij ons de succesfactoren?

Ik zal deze vier punten illustreren met reacties van cursisten uit evaluaties en afbeeldingen.

'Stad en Taal, Ontmoet kunst' is in de praktijk:

- Een voorbereidende les op het taalinstituut door de eigen taaldocent.
- Een museumbezoek van anderhalf uur met een rondleiding door een museumdocent.
- Een afsluitende les op het taalinstituut, weer door de eigen docent.
- Daarnaast konden groepen het afgelopen jaar als extra optie een wandeling in de omgeving van het Stedelijk Museum CS maken met beeldend kunstenaar Frank Koolen.

Dit zijn de cijfers van het proefjaar:

- 34 groepen hebben het Stedelijk Museum in de maanden februari tot juni bezocht.
- Het was de bedoeling dat tijdens het pilotjaar maximaal 25 groepen het museum zouden bezoeken, maar vanwege grote belangstelling is dit uitgelopen.
- De 34 groepen kwamen van 6 verschillende taalinstituten.
- 5 museumdocenten, uit onze eigen pool hebben de groepen rondgeleid.
- In totaal hebben we 310 cursisten mogen ontvangen.
- De cursisten waren afkomstig uit 45 verschillende landen:

Afghanistan □ Angola □ Canada □ China □ Colombia □ Curaçao □ Bangladesh □ Bosnië □ Brazilië □ Burundi □ Dominicaanse Republiek □ Egypte □ El Salvador □ Equador □ Eritrea □ Filippijnen □ Ghana □ Griekenland □ India □ Indonesië □ Italië □ Irak □ Iran □ Israël □ Kongo □ Marokko □ Mexico □ Mozambique □ Nigeria □ Oekraïne □ Pakistan □ Palestina □ Peru □ Polen □ Roemenië □ Rusland □ Servië □ Siëra Leone □ Slowakije □ Soedan □ Syrië □ Thailand □ Togo □ Turkije □ Verenigde Staten

Het is een moeilijke taak om het hele project kort samen te vatten. Daarom verwijs ik nu alvast naar onze publicatie die u allen bij binnenkomst heeft ontvangen.

Aan de hand van de titelwoorden van het ons programma:

STAD_TAAAL_ONTMOET_KUNST, zal ik het programma nader toelichten.

De STAD Amsterdam.

Hetgeen het hele project bindt is de stad Amsterdam. Alle deelnemende musea zijn Amsterdamse musea. Alle cursisten die in het kader van dit project het museum bezoeken volgen een taal- of inburgeringstraject en zijn inwoners van de stad Amsterdam: Amsterdammers!

Het Stedelijk Museum heeft met dit project onderzocht hoe het een ontmoetingsplek kan zijn voor de verschillende mensen in de stad, zeker ook voor de nieuwe bewoners. We hebben veel samengewerkt om met elkaar een divers aanbod te bieden met gelijke waarden.

Het project biedt de cursisten een kennismaking met Amsterdamse musea.

Onze naam 'Het Stedelijk Museum' verteld al dat het iets te maken heeft met de stad.

Veel cursisten dachten dat ons museum letterlijk de stad als onderwerp heeft. Letterlijk is het niet, maar het Stedelijk bezit wel de collectie moderne kunst van de stad Amsterdam. De eventuele onduidelijkheid van onze naam was al een leermoment.

De stad Amsterdam benadert met dit programma de nieuwe bewoners en bewoners met een cultureel diverse achtergrond positief: ze leren niet alleen de taal, maar krijgen ook de kans om kennis te nemen van de cultuur van de stad.

Nederlands als tweede TAAL

"In je eerste taal vlieg je, je in je tweede taal zwem je. Dit is een motto om het volgende woord in te leiden": TAAL.

De cursisten die het museum bezoeken leren Nederlands als tweede taal.

Het museum is een plek voor meerdere talen: beeldtaal/gebarentaal/vormentaal etc.

Soms heb je geen woorden nodig in het museum, of kun je ze niet vinden om een kunstwerk te duiden. Maar dialoog en gesprek zijn essentiële elementen in een museum. Cursisten worden uitgenodigd om aan het gesprek deel te nemen en hun ervaringen te delen. In het begin dachten we dat dit lastig zou zijn, maar dit bleek in alle gevallen geen enkel probleem.

Taalverwerving is ook één van de doelen van het programma. Naast kennismaking en ontmoeting. De musea hebben onderzoek gedaan op het gebied van taal. Hoe oefen je een tweede taal, welke taalhandelingen vinden er plaats in een museum?

Omdat de Nederlandse taal nog niet goed beheerst wordt is geduld op zijn plaats. Er is vertraging en daardoor ontstaat er ruimte.

ONTMOET

Ruimte is belangrijk. Ruimte om te leren van elkaar en elkaar te leren kennen. Het museum is een plek waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Naast geduld is tijd een belangrijke factor. Dit zijn allemaal voorwaarden voor ontmoetingen.

Persoonlijke aandacht en persoonlijk contact kan iedereen waarderen. Het is iets dat blijft na het bezoek. Zowel bij de cursisten als bij het museum.

Het delen van persoonlijke ervaringen en verhalen is de kracht.

KUNST

De kunst is het anker voor gesprek het is het uitgangspunt. De benadering is daarbij belangrijk het moet open zijn, van twee kanten.

Er is veel aandacht en ruimte voor de mening. Moderne kunst heeft meerdere lagen en meerdere niveaus van benadering. Iedereen kijkt naar hetzelfde maar ziet iets anders over alleen het beschrijven van wat je ziet zijn lange gesprekken mogelijk maar het kan ook dieper gaan. Moderne en hedendaagse kunst gaat over het hier en nu, op een andere manier kijken.

Dit zijn enkele reacties van cursisten uit evaluaties zij illustreren het belang van de ontmoeting, het gesprek en de taal:

"Ik vind het een heel leuke dag, de sfeer was gezellig, wij hebben veel gelachen en ik heb mijn emoties in het Nederlands over kunst verteld." (29-jarige vrouw uit Marokko)

"Alles is gezellig. De mensen zijn geweldig. Veel uitleg van de rondleider. Ik vind de medewerkers aardige mensen. En wil terugkomen." (28-jarige man uit Nigeria)

"Ik heb veel nieuwe woorden geleerd. Ik heb heel aardige en leuke rondleiding gehad. Hartelijk dank voor de rondleider en hartelijk dank voor het Stedelijk Museum dat ons de kans geeft om nog een keer terug te komen." (22-jarige vrouw uit Afghanistan)

De volgende drie kunstwerken hebben cursisten onder andere bekeken en besproken tijdens voorbereidingen en museumbezoeken.

Rineke Dijkstra, 'Vondelpark, 10 juni 2005', 2005, c.print, collectie Stedelijk Museum Amsterdam

Wat zie je hier? Hoe veel woorden zitten er in de beschrijving van deze foto? Waar is het? Wat zegt het over de Nederlandse cultuur?

Ed van der Elsken, (Amsterdam, 1925 – 1990), Amsterdam 1974 – 1980, diaserie

Dit is een onderdeel van een diaserie van Ed van der Elsken: foto's van Amsterdam uit de tweede helft van de jaren zeventig. Bij dit werk zijn interessante gesprekken gevoerd over emancipatie; een diepere laag.

Philip-Lorca diCorcia (Hartford, 1951), Head # 11, 2000, chromogenic colour print op papier

Bij dit werk heeft iedereen andere associaties. Wat zie je? Is het een beveiliging of politieman? Is deze man boos of verdrietig? Iedereen bekijkt het werk vanuit een andere achtergrond om dat van elkaar te horen en met elkaar te delen, dat is met deze groepen interessanter dan welk gezelschap dan ook. Een voorbeeld van een woord dat een cursist noemde bij het werk van di Corcia was: "Alleenzaamheid". Een prachtig woord, niet correct Nederlands maar daar is ruimte voor.

Nadat de museumdocent wat meer feitelijke informatie over de kunstenaar gaf -hij fotografeert mensen in het openbaar zonder dat ze dit weten- kwam er een discussie op gang over privacy.

Op de vraag waarom dit project belangrijk is voor het Stedelijk museum en waarom het past bij het Stedelijk Museum is het antwoord dat het museum wil laten weten dat iedereen welkom is: Alle Amsterdammers!

In Amsterdam wonen 90.000 mensen die een andere taal spreken. Het museum voor moderne kunst blijkt een goede plek voor het oefenen van en spelen met de Nederlandse taal.

Het museum zit in een periode van verandering in deze periode willen wij ons open stellen, veel leren en onderzoeken hoe we gastvrij kunnen zijn.

Wat heeft het museum geleerd?

- Het project 'Stad en Taal' was voor het museum ook een intern proces. Het sprak een grote nieuwe groep aan en dat heeft draagvlak nodig binnen de organisatie. Vele medewerkers raakte betrokken bij het project; van beveiliging tot restaurator.
- Gastvrijheid is niet vanzelfsprekend het zit in mensen en in kleine dingen.

- Een project als dit heeft tijd nodig. Tijd is een belangrijke factor bij het museumbezoek. Tijd in de zin van jaren is ook nodig om het project in te bedden in je organisatie, bekendheid te geven en te leren.

Succesfactoren

- Een oriëntatiefase is belangrijk. We hebben hier in het begin de tijd voor genomen en dat heeft zijn vruchten afgeworpen.
- Experts inschakelen; het museum heeft veel gehad aan de adviezen en tips van de klankbordgroep en de adviesgroep.*
- Museumdocenten: museumdocenten moeten werken vanuit de inhoud een flexibele houding hebben. Hun rol binnen de rondleiding heeft meer weg van een gespreksleider dan van informatiezuil.
- Moderne en hedendaagse kunst als anker van het gesprek bij groepen met een diverse achtergrond heeft ons aangenaam verrast.
- Gastvrijheid: welkom heten en koffie en thee na afloop met een informeel nagesprek.
- Aandacht en ruimte voor uitwisseling dialoog en interactie.

* Klankbordgroep 'Ontmoet kunst' Anika Burggraaff (ROC van Amsterdam), Rosa Spanjaard (Intop Scholing en werk), Leona Breederveld (Quality Communication), Annemarie Nuwenhoud/Carolien Zwaving (Prins & Heida B.V.).
Adviesgroep Stad en Taal: Prof. Dr. Halleh Ghorashi Vrije Universiteit Amsterdam, Dr. Sandra Trienekens Erasmus Universiteit Rotterdam en Hogeschool van Amsterdam, Prof. Dr. Folkert Kuiken Universiteit van Amsterdam, drs. Melissa de Vreede Cultuurnetwerk Nederland, drs. Dineke Stam Interculturele Museum en Erfgoedprojecten.

NT2 programma's in het Amsterdams Historisch Museum

Mila Ernst, hoofd educatie, mede namens Zakia Boucetta en Willemien Beukenhorst

Op het prikbord, achter mijn bureau hangt al heel lang een briefje. Het briefje is in het Turks geschreven en er staat vertaald het volgende: *"ten eerste wil ik jullie bedanken. Ik woon al 15 jaar hier, maar had nog nooit eerder een museum bezocht. Eigenlijk ben ik iemand die erg van geschiedenis houdt, maar omdat ik dacht dat mijn Nederlands onvoldoende zou zijn heb ik mij altijd op een afstand gehouden".*

Het zijn dit soort reacties die de drijvende kracht zijn achter de NT2 programma's van het Amsterdams Historisch Museum. Al weer een aantal jaar geleden lanceerden we het wilde plan om een aantal groepen migrantenvrouwen bij de tentoonstelling 'Breitner's Amsterdam' te betrekken. Het leek gewaagd. Een tentoonstelling over schilderijen en foto's van deze schilder. Was dat niet veel te moeilijk? Breitner. Wat moesten die dames met al die donkere schilderijen. En ze kennen hun eigen stad niet eens. Toch waagden we de sprong en zetten door. En wat bleek: met de juiste aanpak en in samenwerking met een aantal taaldocenten werkte het heel goed. Onze eigen vooroordelen hadden ons in de weg gezeten. De deelnemers genoten van hun bezoek aan de tentoonstelling. Aansluitend wandelden ze langs plekken waar Breitner gewoond en geschilderd had. In de Kalverstraat (ooh!), over de Dam (hee), en langs het Rokin (aaah). De combinatie van voorbereiding, museumbezoek, stadswandeling en taalverwerving (de vrouwen maakten gedichtjes) bleek een onverwacht succes. Deze ervaring vormde de aanzet tot de ontwikkeling van een vast programma Mijn Mokum voor NT2 cursisten in samenwerking met het Gilde - Mee in Mokum en taalaanbieder NCB. Ook in Mijn Mokum legt de cursist relaties tussen het museum en de stad.

"Eerst, ik lopen- lopen gewoon, niet kijken; nu : omhoog kijken, hé, daar gevel, hé mooie huis!"

Ook hier maken de cursisten kleine gedichtjes van 11 woorden.

*Hijsbalken
Voor spullen
Voor grote spullen
Trekken spullen naar boven
handig*

Het Amsterdams Historisch Museum heeft binnen Stad & Taal haar oorspronkelijke aanbod nu uitgebreid met drie programma's en heeft thans een breed aanbod voor alle taalniveaus.

'Mijn Mokum' omvat een kennismaking met de geschiedenis van Amsterdam met aansluitend een stadswandeling.

'Focus op Mijn Stad' is een programma voor de hoogste taalniveaus waarbij cursisten meer te weten komen over de recente geschiedenis. En tenslotte 'Kind en Opvoeding', een programma waarbij het opvoeden van kinderen in heden en verleden centraal staat. Alle programma's gaan uit van een wisselwerking tussen museum, collectie en cursisten. De samenwerkingsverbanden binnen 'Stad en Taal' hebben ons de

mogelijkheid gegeven om onze ervaringen te delen en verder te ontwikkelen. Maar zeker ook om te leren van de frisse kijk van onze collega's van Verzetmuseum en Stedelijk Museum.

Ik denk dat zij het zullen beamen: werken voor en met deze doelgroep is arbeidsintensief maar wel vooral erg leuk. Het unieke aan deze doelgroep is natuurlijk dat het geen groep is. Het is een heel spectrum aan volwassenen, van hoog tot laagopgeleid van analfabeet tot geletterd. Maar wel allen volwassenen met hun eigen specifieke levenservaring en kijk. Dat is overigens niet iets dat je als museummedewerker altijd op het eerste gezicht ziet. Met name bij de lagere taalniveaus. Regelmatig kwamen van de vijftien cursisten er slechts acht in het museum opdagen. Met zo'n houding van: wat moeten we hier? Maar ook zag ik diezelfde vrouwen uit West, genieten van hun bezoek. Voor de eerste keer in een museum. Nog nooit geweest! Vrouwen die in alles uitstralen, "dit is leuk!"

Ik wil in dit korte tijdsbestek graag één programma toelichten om u een beetje een beeld te geven van onze aanpak, ik neem daarvoor als voorbeeld Kind en Opvoeding. Uitgangspunt is het voormalige Burgerweeshuis waarin het AHM zich bevindt en de collectie. Doel van het programma is opvoeding van vroegere tijden te gebruiken als spiegel voor opvoeding van nu. De collectie wordt gebruikt om te prikkelen: Cursisten laten nadenken wat ze zelf belangrijk vinden bij de opvoeding van hun eigen kinderen. We begonnen eerst zelf ervaring op te doen met het onderwerp. Welke opvoedingsthema's spelen een rol? Hoe kunnen we de museumcollectie inzetten om interactie rond dit thema tot stand te brengen?

We besloten dit deel te verkennen in de vorm van een presentatie in de wezenkastjes onder de titel "Wat Wens ik voor mijn Kind". Binnen een reeds bestaande samenwerking met Bureau Parkstad. En zo boog een gemengde groep vrouwen van het project Eigenwijsheid, zich afgelopen november, over dit thema. Omdat ook vaders betrokken zijn bij de opvoeding vroegen we ook een groep Buurtvaders uit Slotervaart. In een aantal bijeenkomsten verdiepten de deelnemers zich in de collectie van het museum en het thema opvoeding vroeger en nu. Vervolgens wisselden de deelnemers ervaringen met elkaar uit over wat zij belangrijk vinden in de opvoeding van hun kinderen. Ze kozen een object uit de collectie dat hen het meest aansprak en schreven tot slot een brief aan hun kind met hun wens voor hun toekomst. De fotoportretten, collages, brieven en voorwerpen waren van januari tot maart in de wezenkastjes van het museum te zien.

Naar aanleiding van de bijeenkomsten en reacties van de deelnemers kozen we voor het NT-2 programma vijf thema's: liefde, familie, geloof, gezondheid en opleiding. Parallel werd met een klankbordgroep van taaldocenten het onderwerp verkend om aansluiting te vinden bij de praktijk van de taallessen. Er werd gekozen voor het werken met kernwoorden rond de 5 thema's die in de voorbereidende les, het museumbezoek en de verwerkingsles steeds terugkomen. Woorden als verzorgen, opleiding, knuffelen en grootouders. Vervolgens probeerden ongeveer twintig pilotgroepen het programma uit, gaven feedback en deelden met ons hun ervaringen, gaven suggesties voor verbetering. En het smaakte bij sommige cursisten naar meer: "Ik heb nog niet alles gezien, dus ik wil nog een keer gaan!", aldus een cursist.

We kregen dikke enveloppen met materiaal gemaakt tijdens de verwerkingsles. Collages, brieven met Wat wens ik voor mijn kind. Vooral de kopieën van briefjes waren vaak ontroerend. Zo schreef één van hen: "Mijn lieve kinderen, blijf alsjeblieft dicht bij jezelf. Zelfs als anderen je niet begrijpen. Laat een ander niet oordelen wat goed voor je is. Jij bent degene die over jouw leven beslist. Blijf dromen, je moeder."

Anderen zijn meer recht door zee: "*Lief kind, ik wens voor jou diploma .*"

Ik wil hierbij iedereen hartelijk danken die heeft meegewerkt aan onze projecten. De inzet van vele betrokken taaldocenten, cursisten en onze eigen museumdocenten hebben wij als heel waardevol ervaren.

Wat heeft Stad en Taal nou opgeleverd?

Mooie programma's. Programma's waarbij kennismaken met de stad verbonden is met taalverwerving. Het AHM is nog druk bezig alle opmerkingen uit de pilot een plek te geven en verder uit te werken. Maar tegelijk bekruipt mij een gevoel: we zijn er nog lang niet. Dit soort projecten kosten veel tijd en energie. Wil je het goed doen dan is "even" een educatief pakketje in elkaar draaien er niet bij. Om ervoor te zorgen dat de driehoek; kunst/cultuur, stad en Amsterdammers een meerwaarde gaan vormen, moet er ook op een ander niveau gekeken worden. Musea moeten zich dan open willen stellen, diversiteit toe laten. Kortom willen leren van de ontmoeting met doelgroepen die over het algemeen niet doorgewinterde museumbezoekers zijn.

'Stad en Taal' biedt, volgens mij, een uitgelezen kans om de rol van musea bij de vorming van cultuurparticipatie, burgerschapscompetenties en taalverwerving nader te onderzoeken. Een unieke gelegenheid om vanuit deze gezamenlijkheid wetenschappelijke analyse te plegen. Ik wil dan ook afsluiten met een pleidooi richting fondsen en subsidiegevers om de musea hierin te ondersteunen en het Amsterdamse model te gebruiken als case voor andere grote steden.

Ik wil eindigen met de woorden van een cursist: "*Elk schilderij wil vanzelf de verhaal vertellen, je moet alleen maar kijken.*" Zo simpel kan het soms lijken.

Bezet en Bevrijd

Marie Anne Rimmelink, Verzetsmuseum Amsterdam

Het Verzetsmuseum Amsterdam staat middenin de Plantagebuurt, schuin tegenover Artis. Het museum is opgericht in 1985 door oud-verzetsmensen en educatie is van begin af aan het hoofddoel van het museum. Naast individuele bezoekers komen er het hele jaar door basisscholen en middelbare scholen. Een aantal jaar geleden heeft het Verzetsmuseum ervaring opgedaan in het rondleiden van groepen volwassen allochtonen n.a.v. de tijdelijke exposities als Wereldoorlog in de West over Suriname en de Nederlandse Antillen, en Marokko en de Tweede Wereldoorlog. Het bleek toen dat deze groepen bezoekers heel geïnteresseerd waren in de vaste opstelling. Toen het Verzetsmuseum hoorde van het project Stad en Taal heeft het museum dan ook meteen contact opgenomen met

de gemeente om ook een programma te kunnen ontwikkelen. Vanaf januari dit jaar zijn we bezig met de ontwikkeling van het lesmateriaal Bezet en Bevrijd. Er hebben zestien pilotgroepen meegedaan aan het lesprogramma. Op dit moment zijn we in de afrondende fase van de pilotperiode. Alle reacties van de docenten en cursisten worden nu verwerkt voor in het definitieve lesmateriaal. In september gaan we van start, en er hebben inmiddels al groepen voor september en oktober geboekt.

Algemene informatie

Net als de andere musea bieden wij een lesserie aan. Bij ons bestaat die uit vier lessen: een voorbereidende les, een museumbezoek, een buurtwandeling (optioneel) en een verwerkingsles.

Het programma is geschikt voor verschillende niveaus, van analfabeten tot B1. Wat betreft de analfabeten is het wel van belang gebleken dat de cursisten enige luister- en spreekvaardigheid hebben.

Inhoud

Bezet en Bevrijd gaat over de bezettingstijd (1940-1945) in Nederland en met name in Amsterdam. Het hele lesprogramma is opgebouwd rond 3 thema's:

- Jodenvervolgning
- Verzet
- Schaarste

Vorbereidende les (in 2 delen)

De voorbereidende les bestaat uit twee delen: een introductiefilmpje en een kaartjesspel. De les begint met een introductiefilmpje (van 5 minuten), met een compilatie van historische filmbeelden die in het Verzetsmuseum te zien zijn. Het filmpje laat achtereenvolgens de drie hoofdthema's zien: jodenvervolgning, verzet, schaarste. Om de cursisten kennis te laten maken met belangrijke woorden en begrippen, hebben we het volgende gedaan. De film is zonder geluid: cursisten kunnen vertellen wat ze denken te zien. De film wordt klassikaal per thema besproken. Op het bord worden per thema woorden opgeschreven die terugkomen in de rest van het programma.

Het tweede deel van de voorbereidende les is het kaartjesspel. Dit spel bestaat uit 25 zwartwit kaartjes met objecten en foto's uit de bezettingstijd die in het museum te zien zijn en 25 kleuren kaartjes met dezelfde onderwerpen, maar dan van nu. De cursisten zoeken om beurten steeds twee kaartjes bij elkaar. Welk kaartje van nu past bij een kaartje van toen en waarom?

U ziet hier een kleine radio, het bord 'verboden', en een auto die niet op benzine rijdt. Met dit spel - dat in verschillende varianten kan worden gespeeld - maken cursisten kennis met objecten en foto's uit museum en verhalen die daarbij horen. Ze oefenen de woorden die voorkomen in de rondleiding en de buurtwandeling. Daarnaast bieden de kaartjes mogelijkheid tot uitwisseling van verhalen en eigen ervaringen.

Op deze foto ziet u een pilotgroep met de kaartjes aan het werk. Dit was een zeer divers gezelschap: divers in leeftijd, achtergrond, taalniveau, nationaliteit; er waren ook Nederlandse dames bij. Naar aanleiding van de foto's werden er prachtige en indrukwekkende levensverhalen verteld: van een vrouw die ondergedoken had gezeten in Iran, een joodse vluchteling uit Irak, en van een Brabantse dame die nog kon vertellen hoe een auto met een gasgenerator rook.

Museumbezoek

Het museumbezoek begint met een kennismakingsgesprek. Wie is wie, wat hebben de cursisten geleerd in de voorbereidende les, wat verwacht men van het museumbezoek e.d. Voor de cursisten is het prettig om te acclimatiseren. Voor de museumdocenten is dit een goed moment om het niveau in te schatten.

Tijdens de kennismaking worden er al allerlei vragen gesteld. Dat blijft zo tijdens de rondleiding. De museumdocenten vertellen door vragen te stellen, en door kijkopdrachten te geven.

De cursisten vinden het een bijzondere ervaring dat ze een aantal objecten mogen aanraken. De museumdocent hebben daarom een tas met aantal objecten bij zich. We merken dat dit de belangstelling enorm stimuleert. De meest stille cursisten gaan vragen stellen: van wie was dit persoonbewijs? Is dit echt?

Na afloop van de rondleiding wordt er nog even nagepraat over de ervaringen van de cursisten. Het is opvallend dat mensen vaak zeggen dat ze dit museumbezoek belangrijk vinden omdat hun kinderen soms vragen stellen waar ze geen antwoord op kunnen geven. Ook valt het op dat juist mensen die zelf uit een oorlogssituatie komen erg geïnteresseerd zijn.

Buurtwandeling (optioneel)

De wandeling door de Plantagebuurt gaat langs monumenten, herdenkingsplaquettes en historische plekken: het voormalig bevolkingsregister, de Hollandsche Schouwburg, de crèche daartegenover, het Auschwitzmonument. Museumdocenten vertellen hun verhaal met behulp van foto's uit de oorlog en foto's van objecten uit het museum. De cursisten hebben met de voorbereidende les en het museumbezoek al kennigemaakt met een deel van de verhalen, tijdens de buurtwandeling zien ze waar een aantal gebeurtenissen heeft plaatsgevonden.

Verwerkingsles

In de verwerkingsles wisselen de cursisten ervaringen uit over het museumbezoek (en eventueel de buurtwandeling), aan de hand van een aantal werkbladen.

Het doel van deze les is dat de cursisten met elkaar praten over herdenken.

Wie of wat moet herdacht worden? Voor wie of wat zou je een museum of een monument willen oprichten? In één groep was er een Irakese die voorstelde om een museum te maken met alleen maar vrolijke dingen waar je met je kinderen naar toe kan, in een andere groep kwamen er voorstellen voor monumenten voor religieuze leiders en voor Johan Cruijff (omdat hij veel voor jonge mensen doet).

Tot slot

In deze vier lessen hebben de cursisten een beeld gekregen van de bezettingstijd in Nederland en Amsterdam. Gaandeweg hebben ze nieuwe woorden en begrippen geleerd. Ze hebben verhalen gehoord over het leven van stadsgenoten tijdens de bezetting.

Door de lessen kijken de cursisten op een andere manier naar de stad. Naar hún stad. En ze begrijpen, hopen we, de uitspraak van burgemeester Cohen op 4 mei 2003. Ik citeer: "Wie onze Nederlandse samenleving wil begrijpen, kent de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. Wie Amsterdam wil begrijpen, weet hoezeer die oorlog het karakter van de stad heeft veranderd."

Taalverwerving in musea.

Een verkennend onderzoek naar het effect van het programma 'Stad en Taal' *Folkert Kuiken & Sarah Droge, Universiteit van Amsterdam*

De gemeente Amsterdam wil dat álle Amsterdammers naar het museum gaan. Hiertoe heeft de gemeente vorig jaar het initiatief genomen om de nieuwe Amsterdammers meer te bieden dan een regulier inburgeringstraject. Zij wil dat de inburgeraars zowel Nederlands leren als kennis maken met de stad Amsterdam én met de kunst en cultuur die de stad rijk is. Het project 'Stad en Taal' moet in deze behoefte voorzien. Drie musea in Amsterdam zijn begonnen met de

ontwikkeling van programma's speciaal gericht op cursisten die Nederlands als tweede taal (NT2) leren: het Amsterdams Historisch Museum, het Stedelijk Museum en het Verzetsmuseum. Oftewel: Nederlands leren in het museum.

Kind & Opvoeding

In het kader van het project 'Stad en Taal' heeft het Amsterdams Historisch Museum in 2006, naast het reeds bestaande programma 'Mijn Mokum', een nieuw programma ontwikkeld, genaamd 'Kind & Opvoeding'. In dit programma staat het opvoeden van kinderen, zoals dat in het verleden plaatsvond, centraal. Bovendien wordt in het programma geprobeerd een koppeling te maken naar de hedendaagse tijd. Op deze manier probeert het museum reacties bij de cursisten te ontlokken, met als talig doel het bevorderen van de taalvaardigheid. De doelstellingen van het programma zijn: interactie, eigen inbreng en de uitwisseling van cultuur.

Omdat veel cursisten afkomstig zijn uit ouderbetrokkenheidstrajecten heeft het museum het programma geschikt gemaakt voor twee doelgroepen: analfabete cursisten en cursisten op niveau 1 (overeenkomend met niveau A1/A2 van het Common European Framework of Reference, afgekort CEF). In Kind & Opvoeding worden thema's aangeboden als 'liefde', 'familie' en 'opleiding' waarbij een aantal doelwoorden zijn geselecteerd, zoals *knuffelen*, *verzorgen*, *het gezin* en *het beroep*. Het is de bedoeling dat de cursisten deze doelwoorden verwerven en op deze manier hun woordenschat uitbreiden.

Het programma bestaat uit drie onderdelen. De cursisten starten met een voorbereidende les op de taal cursus, waarin de NT2-docent de cursisten vertelt over het Amsterdams Historisch Museum en waarin de doelwoorden worden aangeboden en inge oefend. Vervolgens gaan de cursisten naar het museum, waar zij rondgeleid worden door een museumdocent. De museumdocent leidt de cursisten langs schilderijen en laat de cursisten ervaren hoe het is om in een museum rond te lopen; voor sommigen is dit een geheel nieuwe ervaring. Tot slot verwerken de cursisten hun ervaringen in de verwerkingsles. In deze les, die weer tijdens de taal cursus plaatsvindt, maken de cursisten een afsluitende opdracht, waarin zij verder oefenen met de verschillende thema's en doelwoorden.

Aansluiting bij de literatuur

Wanneer het programma Kind & Opvoeding geëvalueerd wordt vanuit het perspectief van de literatuur betreffende woordenschatverwerving en woordenschatonderwijs, dan blijkt het programma op een aantal punten sterk aan te sluiten bij de in de literatuur genoemde uitgangspunten. In de literatuur wordt het gebruik van visuele ondersteuning bij het woordenschatonderwijs aanbevolen (o.a. Nation, 2001; Verhallen & Verhallen, 1994). In Kind & Opvoeding worden de doelwoorden ondersteund door museumafbeeldingen. De gedachte hierachter is dat de cursist direct een beeld voor ogen heeft van wat een bepaald woord inhoudt. Op deze manier is de kans groter dat een woord wordt onthouden.

Een ander sterk punt van het programma is dat de nadruk wordt gelegd op de mondelinge leerdoelen (o.a. Appel & Vermeer, 2004). Deze taaldoelstelling sluit in grote mate aan bij het te bereiken einddoel van de doelgroep: sociale redzaamheid. Zoals gezegd, bestaat de doelgroep uit zowel geletterde als analfabete NT2-cursisten die vooral afkomstig zijn uit ouderbetrokkenheidstrajecten. In deze groepen speelt de sociale redzaamheid een belangrijke rol. De NT2-cursisten moeten zich kunnen redden in hun dagelijkse leefwereld in Nederland; spreekvaardigheid is dan erg belangrijk.

Hier staat tegenover dat het programma op andere punten matig aansluit op de literatuur. Wanneer gekeken wordt naar de mate van herhaling van de aangeboden woorden, is het de vraag in hoeverre de cursisten de doelwoorden op langere termijn zullen onthouden. Volgens de literatuur moet een woord minstens zeven keer zijn behandeld, wil het verankerd raken in het geheugen (Verhallen & Verhallen, 1994). In Kind & Opvoeding is dit over het algemeen in mindere mate het geval. De meeste oefening vindt plaats tijdens de voorbereidende les.

Een ander punt betreft de selectie van de doelwoorden. Hierbij speelt een aantal criteria een belangrijke rol, waaronder 'frequentie' en 'nut' (o.a. Appel & Vermeer, 2004; Verhallen & Verhallen, 1994). Volgens het frequentie criterium zijn woorden die vaak gebruikt worden belangrijker dan woorden die minder vaak tot zelden gebruikt worden. Verder dient te worden afgewogen in welke mate het voor de cursist 'nuttig' is om het geselecteerde woord te kennen. Volgens Appel & Vermeer (2004) is juist dat wat de cursist tegenkomt in zijn T2-contacten van belang om te leren. Bij een aantal geselecteerde doelwoorden in Kind & Opvoeding kan de vraag gesteld worden in hoeverre zij 'nuttig' zijn om te kennen. Voorbeelden zijn woorden als *valhoedje* en *aderlaten*, die op de schilderijen staan afgebeeld. Naar grote waarschijnlijkheid zullen er moedertaalsprekers van het Nederlands zijn die in eerste instantie ook niet weten wat er wordt bedoeld met deze woorden. De vraag is dan in hoeverre het nuttig is voor de doelgroep om deze woorden als doelwoorden te bestempelen.

Kind & Opvoeding tijdens de les

Naast een vergelijking met de literatuur is ook gekeken hoe het programma in de praktijk gestalte krijgt. Uit observaties bij zes lessen van twee groepen (bij iedere groep drie) bleek dat het programma op verschillende manieren kan worden uitgevoerd, terwijl in beide gevallen de doelstellingen worden behaald. De ene groep volgde het programma precies zoals beschreven in de handleiding, terwijl de andere slechts enkele onderdelen van het programma uitvoerde.

In beide groepen is een aantal keren een groepsgebesprek ontstaan tussen de cursisten onderling, de cursisten en de NT2-docent en tussen de cursisten en de museumdocent. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de doelen van het programma (interactie, eigen inbreng en de uitwisseling van cultuur) behaald zijn voor beide groepen. Beide

groepen hebben kennis gemaakt met de opvoeding in Nederland zoals deze in vroegere tijden plaatsvond.

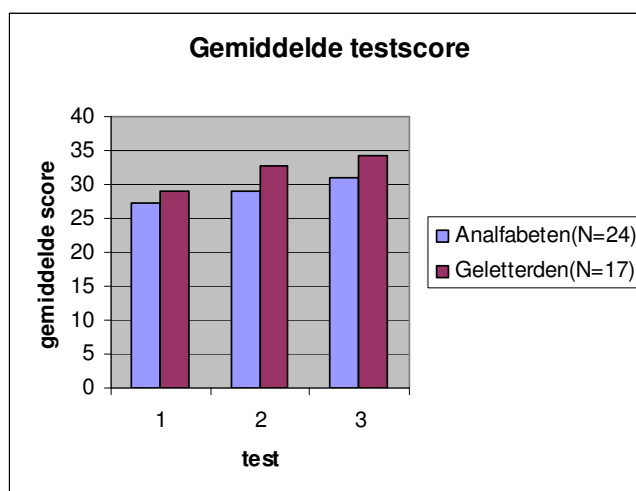
Effectmeting

Wat betreft het leren van Nederlands is gekeken naar de verwerving van de woordenschat, omdat deze in het programma een belangrijke rol speelt: er zijn doelwoorden geselecteerd, aangeboden en geoefend. Door middel van een pilotonderzoek is nagegaan in hoeverre de analfabete en geletterde cursisten de doelwoorden uit Kind & Opvoeding hebben verworven. Omdat het hier om een klein, verkennend onderzoek gaat, kunnen op basis van de verkregen gegevens geen generaliserende uitspraken worden gedaan, maar er kan wel een tendens worden waargenomen.

In het onderzoek hebben de cursisten op drie tijdstippen een multiple-choice test gemaakt, waarin de beheersing van de aangeboden doelwoorden is getoetst. De eerste meting betrof een voormeting, aan het begin van de voorbereidende les: welke doelwoorden beheersen de cursisten al voordat zij met het programma begonnen? Na afloop van het programma vond een nameting plaats: zijn de cursisten vooruit gegaan? Tot slot vormde de derde test een retentiemeting: hebben de cursisten de doelwoorden ook na twee weken na de afronding van het programma onthouden? Bij alle drie de metingen moest uit drie plaatjes het goede plaatje worden gekozen. Op deze manier kon de test door zowel de analfabete cursisten als door de geletterde cursisten worden gemaakt.

Resultaten

Uit de resultaten blijkt dat beide groepen cursisten, dus zowel de analfabete als de geletterde cursisten, significant vooruit zijn gegaan. Zij hebben op het tweede meetmoment significant beter gepresteerd dan op het eerste, en op het derde significant beter dan op het tweede. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de cursisten na afronding van het programma Kind & Opvoeding receptief meer doelwoorden kennen en dus wat hun woordenschat betreft vooruit zijn gegaan. Ook blijkt dat de geletterde cursisten uiteindelijk significant meer doelwoorden correct hebben onthouden (gemiddeld 34.3) dan de groep analfabete cursisten (gemiddeld 31.0).

Figuur 1: Overzicht gemiddelde testscore per test en per groep (N = 41).

Een belangrijke kanttekening bij de verkregen resultaten is dat er sprake kan zijn van een test-hertesteffect: de cursisten zijn mogelijk beter geworden door de drie testen. In het programma worden de doelwoorden minder dan de aanbevolen hoeveelheid aangeboden. De drie testen kunnen een vorm van oefening zijn geweest.

Verder blijkt uit de resultaten dat een omvangrijk deel van de doelwoorden reeds bij de eerste test in zekere mate bekend was bij de cursisten. In het algemeen kan gezegd worden dat de cursisten door het programma Kind & Opvoeding heen steeds meer doelwoorden hebben verworven, maar dat er relatief gezien weinig doelwoorden onbekend waren.

Conclusie

Uit de evaluatie is gebleken dat het programma Kind & Opvoeding succesvol is. Het programma sluit grotendeels aan bij de literatuur betreffende de woordenschatverwerving en het woordenschatonderwijs. Tijdens de uitvoering in de les lokt het programma een aantal malen een groepsgesprek uit tussen de cursisten en tussen de cursisten en de docent. Tijdens dit groepsgesprek delen de cursisten hun ervaringen en is er sprake van: 'interactie, eigen inbreng en de uitwisseling van cultuur'. Uit talig oogpunt draagt het programma bij aan de vergroting van de woordenschat.

Ook zijn er enkele punten opgemerkt waarbij de doelstellingen niet geheel bereikt zijn. Het belangrijkste punt betreft de selectie van de doelwoorden. Op basis van de bevindingen van het verkennend onderzoek zullen de doelwoorden opnieuw bekeken kunnen worden met betrekking tot de criteria 'frequentie' en 'nut'. In ieder geval ziet het ernaar uit dat Nederlands leren in het museum een veelbelovende toekomst tegemoet gaat.

Referenties

Appel, R. & A. Vermeer.

2004 *Tweede-taalverwerving en tweede-taalonderwijs*. Bussum: Coutinho.

Nation, I.S.P.

2001 *Learning vocabulary in another language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Verhallen, M. & S. Verhallen

1994 *Woorden leren, woorden onderwijzen. Handreiking voor leraren in het basis- en voortgezet onderwijs*. Hoevelaken: CPS.

Culturele participatie en diversiteit in musea

Eva Vos, student master Cultuur, Organisatie en Management, Vrije Universiteit Amsterdam.

Cultuur, Organisatie en Management is een studie waarbij kennis van management en organisaties wordt gecombineerd met sociaal-wetenschappelijke inzichten in cultuur, identiteit en macht. Ter afsluiting van deze master heb ik voor de masterthesis een onderzoek uitgevoerd in opdracht van het Amsterdams Historisch Museum en het Stedelijk Museum onder begeleiding van prof. dr. Halleh Ghorashi. Het onderzoek kijkt naar de meerwaarde van kunst- en cultuureducatie in taal- en inburgeringstrajecten in Amsterdam. In deze presentatie zal ik ingaan op de twee subvragen alvorens antwoord te geven op de hoofdvraag:

Wat doet een museumbezoek, en breder 'het in aanraking komen met kunst en cultuur', met de competenties van de doelgroep?
Op welke manier kan het museum dienst doen als tussenruimte voor uitwisseling van cultureel diverse groepen?

Onderzoeksmethode

Om de vragen te kunnen beantwoorden is verkennend onderzoek verricht bij pilotgroepen van het project. In het pilotjaar ben ik van maart tot en met mei 2007 aanwezig geweest bij rondleidingen in de musea en voorbereidende- en afsluitende lessen op de taalinstututen.

Door middel van de volgende methodes is kwalitatieve data verzameld ten behoeve van het onderzoek:

Observaties tijdens de rondleidingen in beide musea en tijdens voorbereidende- en afsluitende lessen

Open interviews met cursisten en NT2 docenten na afloop van het museumbezoek
Schriftelijke evaluaties van NT2 docenten en museumdocenten

Enquêtes ingevuld door cursisten na afloop van het museumbezoek in het Stedelijk Museum

Wat is de invloed van een museumbezoek, en breder 'het in aanraking komen met kunst en cultuur', op de doelgroep?

De samenstelling van de NT2 groepen is vaak erg divers (onder andere op de gebieden taalniveau, opleidingsniveau, culturele achtergrond en maatschappelijke participatie).

Dit betekent dat afhankelijk van deze diversiteit binnen de groep, de invloed van het museumbezoek ook erg divers kan zijn op de deelnemers..

Voor cursisten bij wie het leven zich vrijwel uitsluitend in de eigen buurt afspeelt kan de reis naar het museum op zich al een hele stap zijn. (Meestal) onder begeleiding van de NT2 docent wordt de afstand naar het museum afgelegd. Door het gezamenlijke museumbezoek leren de cursisten andere delen van de stad kennen en wordt hun leefwereld vergroot.

Vanzelfsprekend zijn er ook veel (groepen) cursisten die hun weg in de stad goed kennen en op eigen gelegenheid naar het museum komen. Maar het museumbezoek heeft voor een groot deel van de cursisten ook de functie van de kennismaking met een museum op zich, als een element van Amsterdamse kunst en cultuur. De functie van een museum, de regels die er gelden, de collectie die wordt getoond; alle kenmerken van een museum komen aan bod in de programma's. Maar met name de

ervaring van de sfeer van een museumomgeving. De sfeer die een bezoek aan een museum anders maakt dan een bezoek aan andere openbare toegankelijke ruimte. Door het museumbezoek en de aanraking met kunst en cultuur worden mensen aan het denken gezet. Onafhankelijk van het soort kunst dat wordt aangeboden. De aangeboden programma's geven de ruimte om te kunnen reflecteren. De interactie die naar aanleiding van aanraking met kunst- en cultuur ontstaat geeft nieuwe inzichten voor reflectie.

Figuur 1. Niveaus invloed van museumbezoek

Op welke manier kan het museum dienst doen als tussenruimte voor uitwisseling van cultureel diverse groepen?

Kunst- en cultuur vormen, in het museum als tussenruimte, naast de individuen een extra dimensie die het mogelijk maakt dat mensen contact maken. De gemeenschappelijkheid van het kijken naar het kunstwerk staat bij de uitwisseling van cultureel diverse groepen centraal. Hierdoor biedt de aanwezigheid van kunst en cultuur een stimulans voor interactie zonder vooroordeel. Omdat het aanbod inspireert tot interactie en discussie leent het museum zich goed voor taalgroepen als een omgeving waarin de tussenruimte tot zijn recht komt.

De NT2 docent vormt de schakel van het museum naar de cursisten en is van grote invloed op de motivatie van de cursisten. Door de essentiële rol die de NT2 docenten hierin spelen dient het museum ervoor te zorgen dat de NT2 docenten goed worden geïnformeerd over de inhoud en de doelstellingen van het programma. Op deze manier kunnen zij de cursisten voorbereiden op het museumbezoek en inspelen op de verwachtingen.

De cursisten in de groepen NT2 die hebben deelgenomen aan het project Stad en Taal volgen samen de cursus NT2. De ene groep bestaat langer dan de andere maar de cursisten in de groep kennen elkaar. Hierdoor is in de groep een omgeving gecreëerd waarin men gewend is aan elkaar en zich veilig voelt. Een omgeving waarin interactie en discussie mogelijk is. Door het museumbezoek verplaatst de groep, en het zich veilig voelen in de groep zich van het klaslokaal naar een andere locatie.

Tijdens het museumbezoek neemt de museumdocent een belangrijke rol in. De museumdocent respecteert de groep en accepteert de meningen van de individuen. Daarnaast bieden de museumdocenten in de tussenruimte houvast bij de aanraking met kunst en cultuur en aanknopingspunten voor interactie aan de hand van de kennis van de kunstwerken.

Om de tussenruimte in het museum goed tot zijn recht te laten komen is het wel belangrijk dat alle kenmerkende elementen van een museum tijdens het museumbezoek tot hun recht komen. Tijd, rust en ruimte zijn daarbij bepalende factoren.

In het museum moet de tijd zijn om stil te kunnen staan, letterlijk en figuurlijk. Stil staan bij de kunstwerken en het verhaal of de gedachten bij het kunstwerk. Discussie en het stellen van vragen wordt gehinderd als het museumbezoek gehaast verloopt.

Omdat de groep samen bezig is met het leren van de taal hebben de cursisten al een lerende houding als ze naar het museum komen. Ze stellen zich open voor nieuwe ervaringen en zijn het gewend om fouten te maken in het bijzijn van de groep. Het feit dat de cursisten de taal niet goed spreken is al een vertragende factor. De cursisten denken eerst na voordat ze iets zeggen en de museumdocent moet meer tijd nemen om te luisteren. Dit zorgt vanzelf al voor vertraging.

Het element rust is vaak kenmerkend voor een museum. Geluidsoverlast en teveel andere bezoekers kunnen afleiding vormen tijdens het museumbezoek. Om na te kunnen denken en te reflecteren naar aanleiding van de aanraking met kunst- en cultuur is een omgeving nodig die wordt gekenmerkt door rust en stilte. En een omgeving die de ruimte biedt voor groepen om interactie te stimuleren. Ruimte, niet alleen voor de kunstwerken die tijdens de rondleiding worden bezichtigd. Maar ook ruimte voor de groep voor de momenten voor en na de rondleiding. Met name na afloop van de rondleiding is behoefte aan moment van evaluatie en reflectie met anderen in de groep en de museumdocent.

Het ontbreken van een van deze elementen heeft een negatieve invloed op het museum als een tussenruimte voor uitwisseling van cultureel diverse groepen. Tijd, rust, ruimte en begeleiding zijn belangrijke voorwaarden als het museum dienst wil doen als een ruimte waar interactie, eigen inbreng en uitwisseling van cultuur wordt gestimuleerd.

Conclusie

Het project Stad en Taal laat cursisten NT2 in aanraking komen met kunst en cultuur. De aanwezigheid van cultuurelementen in een ruime, rustige omgeving die de cursisten emotioneel kunnen raken geeft aanleiding tot nadenken en reflecteren. Onder begeleiding van een museumdocent wordt in deze omgeving interactie en reflectie gestimuleerd. Musea kunnen op die manier zeker dienst doen als een tussenruimte voor interactie tussen cultureel diverse groepen. Meer musea zouden op deze manier betrokken kunnen worden bij taal- en inburgeringstrajecten.

Voor meer informatie wil ik graag verwijzen naar de masterthesis die in augustus afgerond zal zijn.

Stad en Taal.

Met steun van de gemeente Amsterdam ontwikkelen Amsterdamse musea onder de naam 'Stad en Taal' programma's voor cursisten die deelnemen aan taal- en inburgeringstrajecten. De programma's bestaan uit voorbereidende lessen, een museumbezoek en een afsluitende opdracht. De musea willen hiermee een brug slaan tussen de cursisten, de stad Amsterdam en kunst en cultuur.

Amsterdams Historisch Museum

'Kind & Opvoeding', 'Mijn Mokum' en 'Focus op Mijn Stad'

Vanaf 1998 is het AHM betrokken bij inburgeringsprogramma's, waardoor het museum inmiddels veel ervaring heeft met volwassenen die in het kader van taalverwerving het museum bezoeken. Binnen 'Stad en Taal' ontwikkelt het AHM drie nieuwe modules: 'Kind & Opvoeding' (geschikt voor alfabetiseringsgroepen en taalniveau A1 en A2), een uitbreiding van het bestaande programma 'Mijn Mokum' (zodat het geschikt is voor alle taalniveaus) en 'Focus op Mijn Stad' (taalniveau B1, B2). Bij het programma 'Kind & Opvoeding' staat het opvoeden van kinderen in het verleden en heden centraal. 'Mijn Mokum' omvat een kennismaking met de geschiedenis van Amsterdam. In het programma 'Focus op Mijn Stad' kunnen hoger opgeleide cursisten meer te weten komen over de recentere geschiedenis van hun stad. In alle programma's staat de wisselwerking tussen museum, collectie en cursisten centraal.

Stedelijk Museum Amsterdam

'Ontmoet kunst' (gevorderd A2, taalniveau 3) richt zich op het stimuleren van taalontwikkeling en discussies over actuele maatschappelijke ontwikkelingen. Uitgangspunten zijn: interactie, eigen inbreng en uitwisseling van cultuur. Kunst gaat over kijken en bekeken worden, over betrokken raken bij anderen en over communiceren; communicatie op gang brengen daar waar deze ontbreekt en kennismaken met anderen die je doorgaans voorbij loopt. Het kunstwerk is aanknopingspunt en anker voor gesprek. Een interactieve rondleiding in het museum is de kern van 'Ontmoet kunst'. De cursisten kijken, luisteren, beschrijven, discussiëren en maken opdrachten. Het museumbezoek wordt voorbereid op het taal instituut. Hiervoor levert het museum beeldmateriaal en suggesties voor kijk-, schrijf- en spreekopdrachten. Tijdens de rondleiding komen woorden, onderwerpen en beelden uit de voorbereidende les terug.

Verzetsmuseum Amsterdam

'Bezet en Bevrijd'

Vanaf januari 2007 is het Verzetsmuseum Amsterdam ook onderdeel van 'Stad en Taal'. Het museum heeft een lespakket ontwikkeld dat geschikt is voor verschillende niveaus, zowel voor analfabeten als voor cursisten die zich al redelijk in het Nederlands kunnen uitdrukken (A1, A2, B1). Het vierdelige programma Bezet en Bevrijd gaat over de bezettingstijd (1940-1945) in Nederland en met name in Amsterdam. Drie thema's komen aan bod: verzet, vervolging en schaarste. In het programma spelen beelden een essentiële rol. Eigen inbreng van de cursisten, herkenning en uitwisseling staan centraal. Het introductiemateriaal bestaat onder andere uit een dvd met een compilatie van historische filmfragmenten en een fotospel. Met behulp van beelden, woorden en korte begeleidende teksten worden de cursisten voorbereid op het museumbezoek. Dit

materiaal is flexibel in gebruik en daarom geschikt voor verschillende niveaus. Tijdens de rondleiding door het museum worden de cursisten door museumdocenten actief betrokken: de museumdocenten vertellen hun verhaal door vragen te stellen. Een wandeling door de Plantagebuurt leidt langs plekken en gedenktekens die herinneren aan de oorlog. Het programma 'Bezet en Bevrijd' wordt afgesloten met een verwerkingsles.

Tropenmuseum

Vanaf juni 2007 is het Tropenmuseum onderdeel van 'Stad en Taal'. Het Tropenmuseum start met de ontwikkeling van een programma, waarbij de belevingswereld van de deelnemers het uitgangspunt is.

Zij kunnen aan de hand van voorwerpen in het museum vertellen over hun eigen cultuur. De museumdocent prikkelt de deelnemers door middel van vragen, manieren van kijken en lokt discussie uit. Door de tentoonstellingen in het Tropenmuseum over alle continenten is er voor elke deelnemer uit de groep een aanknopingspunt.

Foto-impresie van de dag

Fotografie door *Mirande Phernambucq* en *Gert Jan van Rooij*

Aanwezigen van de gemeente en musea

Gemeente Amsterdam

Hannah Buyne (Wethouder Werk en Inkomen, Educatie, Jeugd en Diversiteit en Grote Stedenbeleid in Amsterdam)

Kamal Amain (Beleidsadviseur/kwartiermaker Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling)

Dorette Evers (Communicatiemedewerker)

Amsterdams Historisch Museum

Pauline Kruseman (directeur)

Mila Ernst (hoofd educatie)

Astrid Fiddelaers (projectleider educatie)

Zakia Boucetta (voormalig medewerker educatie)

Willemien Beukenhorst (educatieve afdeling)

Hermine Draaisma (taaldocent)

Margriet van der Valk (taaldocent)

Anika Burggraaff (Nt-2 docent ROC van Amsterdam)

Stedelijk Museum

Gijs van Tuyl (directeur Stedelijk Museum)

Marjolijn Bronkhuyzen (hoofd marketing en communicatie)

Rixt Hulshoff Pol (hoofd educatie en publieksbegeleiding)

Marlous van Gastel (projectmedewerker educatie)

Rieke van der Veen (medewerker educatie)

Amber van Schagen (evenementen coördinator)

Adelijn van Huis (Stad-en-Taal-museumdocent)

Ilse van Mook (Stad-en-Taal-museumdocent)

Anita Liemburg (Stad-en-Taal-museumdocent)

Rosalie Smit (Stad-en-Taal-museumdocent)

Lies de Wolf (Stad-en-Taal-museumdocent)

Frank Koolen (beeldend kunstenaar)

Dunja Gasper (cultureel antropologe bijdrage publicatie)

Verzetsmuseum Amsterdam

Liesbeth van der Horst (directeur Verzetsmuseum)

Marie Anne Rimmelink (projectmedewerker Verzetsmuseum)

Antoinette Stranger (rondleider Verzetsmuseum)

Catherine Bakker (rondleider Verzetsmuseum)

Sandra ter Mijtelen (medewerker educatie Verzetsmuseum)

Mariet Doorten (rondleider Verzetsmuseum)

Anita de Loos (rondleider Verzetsmuseum)

Klaas Westra (rondleider Verzetsmuseum)

Marja Rinsma (rondleider Verzetsmuseum)

Carmen (cursist ROC)

Suzy (cursist ROC)

Adviesgroep Stad en Taal

Prof. Dr. Halleh Ghorashi (Management van Diversiteit en Integratie, Vrije Universiteit Amsterdam)

Dr. Sandra Trienekens (Onderzoeker op het gebied van burgerschap, diversiteit en de kunsten, verbonden aan de Faculteit Historische en Kunstwetenschappen Erasmus Universiteit Rotterdam, Lector Hogeschool van Amsterdam)

Prof. Dr. Folkert Kuiken (Bijzonder hoogleraar Nederlands als tweede taal Universiteit van Amsterdam)

drs. Melissa de Vreede (Senior medewerker Cultuurnetwerk Nederland)

drs. Dineke Stam (Interculturele Museum en Erfgoed Projecten Cultuur & Co)

Onderzoekstudenten

Eva Vos (Master Cultuur, Organisatie en Management, Vrije Universiteit Amsterdam)

Sarah Droge (Master Nederlands als tweede taal, Universiteit van Amsterdam)

Monique Hummel (Duale Master Nederlands als tweede taal, Universiteit van Amsterdam)

Deelnemerslijst

de heer I.	Akel	NCB Projecten BV	Directeur
Fatima	Akhnikh	Bureauparkstad, project Eigenwijsheid	
Kamal	Amain	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling	
Karima	Arichi	Stichting Nisa for Nisa / Vrouwen voor Vrouwen	Voorzitter
Margit	Arts	Centraal Museum	Stagiaire educatie
Dalila	Bakir	BMO, projectbureau	Medewerker
Desiree	Beer	Regiocollege	Projectleider Plaveia
Lotte	Bekker	Landelijk Overleg Minderheden; stichting Lize	
Renee	Beurskens	Centraal Museum	Educatief medewerker
J.M.	Bloemsma	Bloemsma Advies & Trainingen	
Liesbeth	Blokker	ROC van Amsterdam	Docent NT2
Nora	Blokker	Taalwerk	
Oda den	Boer	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling	Coördinator Kunstkijkuren
Paula	Bosch	ITTA	Sectormanager onderwijs
Renske	Bosma	Ecosol BV	Docent NT2
Marjoleine W.	Botterweg	ROC van Amsterdam	Directeur
Touria	Bouhkim	Amsterdams Historisch Museum	Museumdocent/gids
Nienke de	Bruin	Museum Het Rembrandthuis	Afdeling educatie
Francois	Buijtendorp	Intop Scholing & Werk	Inburgeringsdocent
Carina	Burger	Intop Scholing & Werk	Docent Nt2
Anneke ten	Cate	J@R opleidingen	Docent NT2
Mw. R.	Chandali	Ministerie van VROM	Directie Inburgering en Integratie
Caroline	Cleerdin	ROC van Amsterdam	
Wil	Codrington	Amsterdam-Centrum	Dagelijks bestuurder
Mariëlla	Crombach	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Oud-Zuid	Communicatieadviseur
Anneke	Dalfour	Dalvi-Edutainment	
Mw. E.M.	Deen	Stadsdeel Slotervaart	Hoofd afd. Maatschappelijke Ontwikkeling
Jochem van	Doorn	A Deux	Manager divisie Inburgering
W. van	Doornik	Gilde Amsterdam	
Mw. M.W.	Doorten	Verzetsmuseum	
Leo	Dorst	ETV.nl Amsterdam	
Alice	Duiven	Erfgoed Nederland	
Ruth	Eman	Pace Taleninstituut	
Saskia van	Engeland	Stichting Alice	Podiumkunstenaar Project: Zin in Taal
Dorette	Evers	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling	Communicatieadviseur
De heer E.	Fränkel	Progress	
Dunja	Gasper	Freelance journalist	Medewerker Bookazine Stad en Taal
Reina	Germes	Combiwel	Docent NT2
Herman van	Gessel	Tropenmuseum	Medewerker Educatie
Mevr. Tinne van	Gestel	Beroepsopleidingen & Trainingscentrum	Coördinator NT2
Fenny	Geyssen	Ooverbruggen	Medewerker
Renske de	Groot	FOAM	Educatie
Banoo	Haftlang	St. Cardanus, Welzijn stichting Amstelveen	
Mirte	Harms	Hudson	
Ingrid	Hartgers-Pools	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport	Senior Beleidsmedewerker
Hester van der	Heijden	Ooverbruggen	Medewerker

Amber	Heinsdijk	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling	
Ben	Hekkema	MOCCA	
Karijn	Helsloot	Stichting Studio Taalwetenschap	
Willemien van	Heugten	ROC Midden Brabant	Coördinator Intercultureel Talent
Petra	Hoenen	Volksuniversiteit Amsterdam	Docent NT2
Paul	Hoornweg	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling	Beleidscoördinator, afd. Educatie & Inburgering
Hilde	Hopmans	Willem de Kooning Academie	Student
Corrine van	Huet	ROCvA - locatie Noord	Docent NT2
Esmeralda	Huizen	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, afdeling K&C	
Miriam	Hülsmann	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling	Communicatieadviseur
Simon	Italiaander		
Cathelijne	Janssen	Top Taal	NT2-Experts, Projectleider
Hinke de	Jong	Ooerbruggen	Medewerker
Marion	Jonk	Cultuur Bureau Parkstad	Projectleider
Patricia	Kaersenhout	Kunstenaar	
Petra	Kana	Museum Het Rembrandthuis	Afdeling educatie
Saskia	Kanis	Intop Scholing & Werk	
Jenny	Ketel	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Slotervaart	Raadslid
Dhr. Shariff. el	Khabbabi	Beroepsopleidingen & Trainingscentrum	
Margot	Kijlstra	CombiTaal	Projectmanager
Dirk	Kloosterboer	Nieuws uit Amsterdam	
José de	Koning	Cyberzoek, Project Ouderbetrokkenheid, ROC	Vrijwilligster, stagiaire docent NT2
Piet	Kooijman	Bloemsma Advies & Trainingen	
Els	Kops	Hogeschool INHOLLAND	Taal- en Schakelcursus
Brechje	Koster	Historisch Museum Rotterdam	Freelancer
Bart	Krieger	Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur	Junior Beleidsadviseur
Clara	Kroes	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling	Marketing Stadspas
Serife	Kucukozel	Intop Scholing & Werk	Projectleider
Susanne	Kuijpers	Startpunt Inburgering en Educatie Amsterdam	
Olga	Kusakova	Organistie Technika 10	
Karin	Laarakker	Cultuurnetwerk Nederland	Medewerker projecten
Arien op 't	Land	ROC van Amsterdam	Docent
Tine de	Lange	Openbare Bibliotheek Amsterdam	Backoffice - Educatie
Laura	Langelaar	Nieuwland Opleidingen	
Anouk	Laverge	Montevideo/Time Based Arts	Educatie
Maud van	Leeuwen	Bestuursdienst Amsterdam	Directie Stedelijke Bestuursadvisering,
Mevrouw V.E.	Lindveld	Progress	
Marjo, van	Loosdregt	Organistie Technika 10	
Peter, van	Maaren		
Mohamed	Mahdi	Servicecentrum Integratie	Adviseur
Sarah	Malko	Mondriaan Stichting	Medewerker cultureel erfgoed
Tiny	Mannak	ROC van Amsterdam	Docent
Trees van	Mansfeld	Museum Ons' Lieve Heer op Solder	Educatie
Theo	Mase	Stichting SEDO	
Clare	McGrath	MOCCA	
Laure	Meijer	Nieuwland Opleidingen	Taaldocente
Renate	Meijer	Rijksmuseum Amsterdam, afd. Educatie & Publieksinfo.	Wetenschappelijk medewerker
Mw. P.L.R.	Mieris	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Oud-Zuid	Deelraadslid PvdA Oud-Zuid

Sandra ter	Mijtelen	Verzetsmuseum Amsterdam	Coördinator groepsbezoek en educatie
Jaap	Molenaar	Mijn Mokum wandelingen	Coördinator
Ruth	Monas	Top Taal	NT2-Experts
Karen de	Moor	Museum Boijmans van Beuningen	Educatie
Kim	Mourik	Hudson	Docent Nt2
Wietske	Mous	Diversion	Beleid, organisatie & advies
Drs. Gisa	Muniz	Talent Talen BV	Director Training & Education
Marja van	Nieuwkerk	Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, afdeling K&C	Senior beleidsmedewerker
Henk	Noorland	Inst. Nederlands als Tweede Taal, UVA	Docent
Martine van	Ommeren	De Taalstudio	
Gitta	Otjens	Ooverbruggen	Medewerker
Marieke van	Oudheusden	De Beyerd, museum voor grafische vormgeving	Conservator Educatie
Jet van	Overeem	Gemeentemuseum Den Haag	Conservator Educatie
Annemoon	Panhuysen	Capabel Ondewijsgroep	Docent Nt-2
Jeroen	Prins	Prins & Heida BV	Directeur
Elly	Quist	Mondriaan Onderwijsgroep	Projectleider Inburgering Werk en OGO
Mayke	Rameckers	Taal- en Schakelonderwijscentrum	Docent Hogeschool van Amsterdam
Marjonne van	Randwijk	ROC van Amsterdam	Docent NT2
Ingrid	Richardson	Intop Scholing & Werk	Projectmanager
Gabi te	Riele	Intop Scholing & Werk	
Marja	Rinsma	Verzetsmuseum	
Isabel	Rodriguez	KALEO Educatie Bv.	Senior Consulent
Jet van	Roosendaal	ROC van Amsterdam	Opleidingsmanager volwassenenonderwijs
Cocky	Rotterveel	Stichting Alice	Podiumkunstenaar Project: Zin in Taal
Henny	Schueler	Rijksmuseum Amsterdam	Freelancer
Josje van der	Sloot	Slavernijmuseum	Docent NT2 en rondleider
Anna	Stolk	Intop Scholing & Werk	Projectleider
Friedie	Straat	Impuls	
Brit	Thomassen	Filmmuseum	Afdeling Educatie
Iris	Trompert	Verzetsmuseum	
Anneli	Tuinhof	Nieuwland Opleidingen	
Bettina	Tuinstra- van den Broek		Leraar NT2
Mascha	Tunderman	KALEO Educatie Bv.	Senior Consulent
Ellen v't	Veer	Beroepsopleidingen & Trainingscentrum	s.p.o.docent/project-begeleidster
Melanie	Verhoeven	Van Gogh Museum	Medewerker Educatie
Karien	Vermeulen	Diversion	Beleid, organisatie & advies
Lucie	Visch	Stichting Taalvorming	Consulent taalvorming
Maja van	Vlerken	Serin, mens en werk	Trainer/docent Inburgering
Marise van	Vliet	Taal- en Schakelonderwijscentrum	Docent Hogeschool van Amsterdam
Maggie	Vonk	Volkuniversiteit Amsterdam	Stafmedewerker
Melissa de	Vreede	Cultuurnetwerk Nederland	
Jacqueline	Weijer	AKROS Welzijn	
Marijke	Wessel	ROC van Amsterdam	Docent NT2
Klaas	Westra	Verzetsmuseum	Museumdocent
Christel	Wiedenhof	ROC van Amsterdam	Docent Educatie
Anna-Marie de	Wijs	Toptaal	Docent NT2

Lisa van der	Winden	Stichting Taalvorming	Consulent taalvorming
Elly	Winkelman	Serin, mens en werk	Projectleider Inburgering A'dam
Annemiek de	Witte	ROCvA VO	Beleidsmedewerker
Marie-Jose	Wouters	Intop Scholing & Werk	Docent NT2
mevrouw M. van	Zonneveld	NCB Projecten BV	Vestigingsmanager
Rachel	Zuilhof	Talengroep Nederland, regio midden & zuid	
Willy	Zwaard	Prins & Heida BV	Docent Nt-2
Carolien	Zwaving	Prins & Heida BV	Docent Nt-2